

застосування штучного інтелекту завжди потребують критичного оцінювання й перевірки відповідними фахівцями.

Отже, незважаючи на існування багатьох проблем, пов'язаних із упровадженням штучного інтелекту у сферу судочинства, ці цифрові технології є потужними інструментами модернізації правосуддя й підвищення ефективності діяльності правоохоронних органів, які, своєю чергою, вимагають дбайливого підходу з метою забезпечення безпеки й законності їх використання.

Перелік джерел посилання

1. Шевчук В. М. Використання технологій штучного інтелекту та процес цифровізації криміналістики в умовах війни. *Актуальні проблеми протидії злочинності та корупції*: зб. тез всеукр. наук.-практ. конф. Харків, 2023. С. 171—176. DOI: 10.51582/interconf.19-20.05.2023.019 (дата звернення: 20.09.2023).
2. Авдєєва Г. К. Проблеми використання систем штучного інтелекту в роботі органів кримінальної юстиції. *Використання технологій штучного інтелекту у протидії злочинності*: мат.-линаук.-практ.онлайн-семінару (Харків, 05.11.2020). Харків, 2020. С. 6—10. URL: https://ivpz.kh.ua/wp-content/uploads/2020/12/%D0%9C%D0%B0%D1%82%D0%B5%D1%80%D1%96%D0%B0%D0%BB%D0%B8-%D1%81%D0%B5%D0%BC%D1%96%D0%BD%D0%B0%D1%80%D1%83_%D0%92%D0%B8%D0%BA%D0%BE%D1%80%D0%B8%D1%81%D1%82%D0%B0%D0%BD%D0%BD%D1%8F-%D1%82%D0%B5%D1%85%D0%BD-%D1%88%D1%82%D1%83%D1%87%D0%BD%D0%BE%D0%B3%D0%BE-%D1%96%D0%BD%D1%82%D0%B5%D0%BB_5.11.2020.pdf (дата звернення: 20.09.2023).

Дослідження електронних документів під час проведення судово-економічних експертиз

Катерина Дзюбак,

канд. екон. наук, Одеський НДІСЕ, м. Одеса, Україна, ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9227-6538>, e-mail: ekaterina.dzubak@gmail.com

Розглянуто питання дослідження електронних документів під час проведення судово-економічних експертиз. Наведено законодавчі документи, які регулюють поняття електронних документів та електронного документообігу в Україні. Констатовано можливість та раціональність дослідження судовим експертом-економістом бухгалтерських документів в електронному вигляді. Запропоновано створення Єдиного електронного сервісу судочинства та Єдиного електронного сервісу досудового розслідування для уніфікації процесу надання, обробки та дослідження бухгалтерських документів як об'єктів дослідження судово-економічних експертиз.

Ключові слова: судово-економічна експертиза; судовий експерт-економіст; бухгалтерські документи; електронні документи; електронний сервіс.

Electronic Documents Analysis During Forensic Economic Examination Kateryna Dzubak

This paper addresses the electronic documents analysis during forensic economic examination. It discusses legal documents that regulate the electronic documents concept and electronic document management in Ukraine. The feasibility and rationale of examining accounting electronic documents by a forensic economic examiner are established. The authors propose to establish the Unified Electronic Judicial Services and the Unified Electronic Pre-trial Investigation Service that will standardize the process of providing, processing, and examining accounting documents as objects of forensic economic examinations.

Keywords: forensic economic examination; forensic economic examiner; accounting documents; electronic documents; electronic service.

Судові експерти-економісти через специфіку проведення судово-економічних експертиз вимушені досліджувати та аналізувати великий обсяг наданих документів, які містять численні дані. Часто вони стикаються з проблемою: на дослідження надходять документи в хаотичному порядку, без хронологічного групування за періодами, контрагентами тощо. Для того щоб розпочати проведення експертизи та зрозуміти, чи існує необхідність експерту заявляти клопотання про надання додаткових документів, експерт вимушений спочатку згрупувати (умовно або на додатковому папері) надані документи та виявити достатність наданого обсягу. Цей процес займає безліч експертного часу, через що вартість експертизи зростає, і замовники вимушені це оплачувати.

Вважаємо більш раціональним проводити дослідження наданих для проведення судово-економічних експертиз документів в електронному форматі. Дискусії з цього питання в експертних колах точаться давно, але жодних змін у законодавчо-нормативних документах, які регулюють судово-експертну діяльність в Україні, на сьогодні не відбулося.

Згідно із Законом України «Про електронні документи та електронний документообіг» [1], електронний документ — документ, інформація в якому зафіксована у вигляді електронних даних, включно з обов'язковими реквізитами документа. Своєю чергою, обов'язкові реквізити електронного документа визначено як обов'язкові дані в електронному документі, без яких він не може бути підставою для його обліку і не матиме юридичної сили. Процесуальне законодавство України передбачає використання електронних документів (оригіналів, електронних копій та паперових копій) як електронних доказів, оцінка достовірності, належності та допустимості яких здійснюється на загальних підставах.

Відповідно до вимог Науково-методичних рекомендацій з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень [2], використання електронних документів під час проведення судової економічної експертизи, а саме: документів бухгалтерського та податкового обліку, які сформовано в електронному вигляді, обмежено умовою наявності таких документів в роздрукованому вигляді з обов'язковим завіренням роздруків у встановленому порядку. Отже, під час проведення дослідження електронних документів у межах судово-економічної експертизи особливе значення має обґрунтованість їх використання для забезпечення доказової сили таких документів.

Ст. 8 Закону України «Про електронні документи та електронний документообіг» [1] встановлено, що юридична сила електронного документа не може бути заперечена винятково через те, що він має електронну форму. Допустимість електронного документа як доказу не може заперечуватися винятково на підставі того, що він має електронну форму. Електронний документ може бути створений, переданий, збережений і перетворений електронними засобами у візуальну форму (як електронну, так і паперову), придатну для сприймання його змісту людиною.

У ст. 9 Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» [3] та у п. 2.1 Положення про документальне забезпечення записів в бухгалтерському обліку [4] передбачено дозвіл складати первинні документи (а також документи зведеного бухгалтерського обліку, податкової та фінансової звітності тощо) в електронній формі, але за умови дотримання вимог законодавства про електронні документи та електронний документообіг. У зв'язку з цим, в електронних первинних документах мають бути всі обов'язкові реквізити, установлені Законом України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні». Оригіналом електронного документа вважають електронний примірник документа з обов'язковими реквізитами, зокрема з електронним підписом автора або підписом, прирівняним до власноручного підпису відповідно до Закону України «Про електронні довірчі послуги» [5]. Кваліфікований електронний підпис (далі — *КЕП*) має таку ж юридичну силу, як підпис від руки, а електронні документи, завірені КЕП, мають повну юридичну силу.

Якщо учасники справи подають документи до суду або надсилають іншим учасникам справи в електронній формі, такі документи скріплюються електронним цифровим підписом учасника справи (його представника).

Вищезазначене дає підстави стверджувати, що законодавством України закріплено правовий статус електронних документів, які можуть бути об'єктами дослідження під час проведення судово-економічних експертиз. Потребує нормативно-правового врегулювання питання технічного обміну електронними документами із судовими органами та органами досудового розслідування. Обмін електронними документами можливий винятково за умов технічної сумісності електронних документів, інакше кажучи, за умови використання однакового сервісу документообігу.

Вважаємо, що обміну електронними документами між зазначеними органами та науково-дослідними установами судових експертиз може сприяти створення, наприклад, Єдиного електронного сервісу судочинства та Єдиного електронного сервісу досудового розслідування, через які учасники процесу (залежно від стадії розгляду) можуть надавати (завантажувати) будь-які документи (докази), що стосуються предмету справи (досудового розслідування). Судовим експертам так само, як і іншим учасникам, необхідно буде створити на зазначених сервісах власний «Електронний кабінет», пройти процедуру ідентифікації, отримати унікальний код (пароль). Кожна дія учасника, залученого до процесу розгляду справи (адвоката, секретаря, судді, канцелярії суду, експерта тощо), матиме автоматизований слід у вигляді накладання штампу із автоматичним зазначенням даних особи, що виконала певні процесуальні дії. Судовому експерту, досліджуючи бухгалтерські документи, завантажені на даний сервіс, не буде потрібно додатково накладати на кожний досліджений документ свій КЕП, оскільки це буде зроблено автоматично за допомогою спеціальних функцій програмного забезпечення даного сервісу.

Очевидно, що дослідження електронних документів потребує розширення спеціальних знань експерта-економіста як із програмного забезпечення, так і із загальних знань електронного документообігу загалом. Проблема електронних документів має бути врахована під час внесення змін та доповнень в нормативно-правові акти щодо регулювання порядку призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень.

Перелік джерел посилання

1. Про електронні документи та електронний документообіг : Закон України від 22.05.2003 № 851-IV (зі змін. та допов.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/851-15> (дата звернення: 11.09.2023).
2. Інструкція про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень та Науково-методичні рекомендації з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень : затв. наказом Мін'юсту України від 08.10.1998 № 53/5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/z0705-98> (дата звернення: 11.09.2023).
3. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні : Закон України від 16.07.1999 р. № 996-XIV (зі змін. та допов.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14> (дата звернення: 14.09.2023).
4. Положення про документальне забезпечення записів у бухгалтерському обліку : затв. наказом Мінфіну України від 24.05.1995 № 88. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/z0168-95>. 7 (дата звернення: 15.09.2023).
5. Про електронні довірчі послуги : Закон України від 05.10.2017 р. № 2155-VIII (зі змін. та допов.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/2155-19> (дата звернення: 15.09.2023).